

provincie **HOLLAND**
ZUID

Aan Provinciale Staten

Onderwerp
Koers bibliotheekwerk

Geachte Statenleden,

Met de brieven van 5 februari 2020 en 3 juni 2020 bent u door gedeputeerde Vermeulen geïnformeerd over ontwikkelingen in het bibliotheekwerk. U heeft kenbaar gemaakt na de zomer van 2020, in het licht van de recente ontwikkelingen, graag het gesprek te voeren over de provinciale koers ten aanzien van het opdrachtgeverschap van de provinciale ondersteuningsinstelling Probiblio. Met deze brief ontvangt u extra informatie over de laatste ontwikkelingen en schetsen wij u een beeld van de koers voor de komende jaren zoals wij die voor ogen hebben. Wij zien mogelijkheden om binnen onze rol van nog meer waarde voor de bibliotheken te zijn. We zijn voornemens het Toetsingskader provinciale ondersteuningsinstelling Zuid-Holland op onderdelen te vernieuwen en we willen de relatie met de Zuid-Hollandse gemeenten verstevigen. Hierover gaan wij graag met u in gesprek.

De openbare bibliotheken worden nog dagelijks geconfronteerd met de gevolgen van de uitbraak van het coronavirus. Het lijkt erop dat de sector rekening moet houden met consequenties voor de langere termijn. Daar gaan wij in deze brief eerst op in. Vervolgens blikken wij terug op uw keuze voor een meer sturend opdrachtgeverschap en hoe daar de afgelopen jaren invulling aan is gegeven. U bent hierover de afgelopen jaren vaker geïnformeerd met voortgangsrapportages. Daarna gaan we in op de uitkomsten van de evaluatie van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob), het landelijk convenant voor bibliotheekwerk en schetsen we ontwikkelingen in het bibliotheekwerk in onze provincie. Tot slot kunt u lezen waarom wij voornemens zijn het provinciaal toetsingskader voor de provinciale ondersteuningsinstelling op onderdelen te vernieuwen en dat wij willen inzetten op meer samenwerking en afstemming met gemeenten in het netwerk en zelf ook actuele thema's en opgaven bij gemeenten willen agenderen.

Coronavirus (COVID-19)

Gedeputeerde Vermeulen heeft u, met zijn brief van 3 juni 2020, laten weten wat de uitbraak van het coronavirus, dat COVID-19 veroorzaakt, in de eerste paar maanden voor bibliotheken en hun

GS brief aan Provinciale Staten

Postadres Provinciehuis
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum
Zie verzenddatum linksonder.

Ons kenmerk
PZH-2020-749800220
DOS-2016-0006840

Bijlage
1

dienstverlening heeft betekend. De meeste bibliotheken voeren nog steeds een beperkte dienstverlening en zijn zodanig ingericht dat bezoekers 1,5 meter afstand tot elkaar kunnen houden. Ook is er ingezet op digitale dienstverlening en de onlinebibliotheek. Een volledig normale openstelling is op dit moment nog niet voorzien en hangt af van de ontwikkelingen rond het virus en het eventueel beschikbaar komen van een vaccin.

De financiële positie van Zuid-Hollandse gemeenten staat als gevolg van de coronacrisis extra onder druk. Veel gemeenten voorzien dat zij voor 2021 nog slechts tot een sluitende begroting kunnen komen door (extra) bezuinigingen door te voeren op cruciale basisvoorzieningen. De bibliotheeksector vreest nieuwe bezuinigingen of het niet toepassen van indexering van de gemeentelijke subsidies. Sluiting van bibliotheekvestigingen zou een reëel scenario kunnen worden. Wij hebben per brief van 25 juni 2020 een beroep op het kabinet gedaan om maatregelen te nemen om gemeenten in staat te stellen tekorten die zij buiten hun schuld oplopen volledig te dekken. Deze zouden niet slechts een incidenteel karakter moeten hebben, maar de gemeenten een structureel meerjarenperspectief moeten bieden. Op 31 augustus 2020 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een aanvullend compensatiepakket afgekondigd voor medeoverheden.

Als gevolg van de uitbraak van het coronavirus heeft Probiblio een deel van hun gesubsidieerde activiteiten niet kunnen uitvoeren. Daar waar mogelijk heeft Probiblio gezocht naar digitale alternatieven of zijn de activiteiten verschoven in de tijd, maar dit is niet mogelijk voor alle activiteiten. Omdat wij coulant willen zijn in deze voor velen lastige periode, hebben wij een bepaling opgenomen met betrekking tot corona gerelateerde gevallen in de Algemene subsidieverordening 2013. Op basis van deze bepaling gaan we het gesprek met Probiblio aan over de niet uitgevoerde activiteiten.

Sturend opdrachtgeverschap provinciale ondersteuningsinstelling Probiblio

Vanaf 1 januari 2017 geven wij uitvoering aan uw besluit om richting Probiblio een sturend opdrachtgever te zijn. U bent hierover de afgelopen jaren geïnformeerd met een aantal voortgangsrapportages en dit loopt goed. De provincie heeft de afgelopen jaren geïnvesteerd in haar rol, de relatie met Probiblio en het netwerk in de bibliotheeksector. Dit draagt bij aan onze informatiepositie en vergroot de mogelijkheden om samen te werken met partners in het netwerk. Als onderdeel van het sturend opdrachtgeverschap hebben wij in 2017 een toetsingskader voor de provinciale ondersteuningsinstelling vastgesteld. U heeft dit destijds van ons ontvangen. De jaarwerkplannen van Probiblio van de afgelopen jaren zijn in lijn gebracht met dit toetsingskader.

Het toetsingskader is niet het enige sturingsinstrument in de relatie met Probiblio. Goede aansturing vereist een duidelijke rolopvatting, een heldere ambitie, een goede informatiepositie, een adequate planning- en control-cyclus en voldoende beleids capaciteit van de provincie. Elk van deze punten heeft de afgelopen jaren aandacht gehad. Daarnaast heeft Probiblio de afgelopen jaren aan de hand van een ontwikkelplan gewerkt aan aspecten als netwerken, transparantie en innovatie.

Zoals gedeputeerde Vermeulen in zijn brief van 5 februari 2020 heeft gemeld, kan het contact met gemeenten verder verstevigd worden. De afgelopen jaren is het op ons verzoek gelukt om

gemeenten meer te betrekken door de organisatie van netwerkdagen waar provincie, gemeenten, bibliotheken en Probiblio elkaar ontmoeten en in gesprek gaan over een inhoudelijk thema. Ook de gerealiseerde samenwerking rondom het provinciaal programma voor het landelijk gebied tussen gemeenten, bibliotheken en Probiblio is een geslaagd voorbeeld van het bij elkaar brengen van deze partijen. Niet alle gemeenten zijn actief betrokken bij het bibliotheekwerk. Zij hebben uiteraard wel een subsidierelatie met hun bibliotheek, maar verder weinig of geen relaties op dit dossier. Sommige bibliotheken vragen Probiblio echter expliciet om gemeenten niet rechtstreeks te benaderen en Probiblio stelt de relatie met bibliotheken voorop. Daarom zien wij een rol voor onszelf hierin en zullen dus op de ingeslagen weg doorgaan en zelf meer inzetten op deze netwerkfunctie. Daarnaast zijn we van plan zelf ook actuele thema's en opgaven bij gemeenten te agenderen. Bijvoorbeeld het onder de aandacht brengen bij gemeenten van het belang van bibliotheken voor het realiseren van de maatschappelijk educatieve opgaven van de gemeente.

Evaluatie Wsob en landelijk bibliotheekconvenant

In de brief van gedeputeerde Vermeulen van 3 juni 2020 trof u links aan naar het Eindrapport van de evaluatie van de Wsob en de beleidsreactie van de minister. De evaluatie laat zien dat de doelen van de wet op hoofdlijnen voldoende worden gerealiseerd en dat openbare bibliotheken volop in beweging zijn en op innovatieve wijze invulling geven aan een bredere maatschappelijk-educatieve functie in de (lokale) samenleving. Er is duidelijk meer samenwerking ontstaan tussen de partijen. Van een acute aanleiding tot ingrijpende wetswijziging is geen sprake.

Ondanks deze positieve ontwikkelingen is er aanleiding voor het Rijk, IPO, VNG, de Koninklijke Bibliotheek, de Stichting Samenwerkende Provinciale ondersteuningsinstellingen Nederland en de Vereniging van Openbare Bibliotheken om samen een aantal afspraken te maken. Dat is nodig, omdat het bibliotheeknetwerk onder druk staat. Over een langere periode bezien, loopt het aantal bibliotheekvestigingen in Nederland terug, is de bibliotheek niet voor iedereen voldoende bereikbaar en is de financiering verminderd. Hoeveel subsidie gemeenten verschaffen aan bibliotheken is een politieke keuze en wordt niet voorgeschreven in de Wsob.

De partijen willen in een convenant vastleggen welke bijdrage ieder van de partijen kan leveren om een gezamenlijk toekomstbeeld dichterbij te brengen. Ze nemen zich daarom voor de komende drie jaar te focussen op drie grote maatschappelijke opgaven: 1 geletterde samenleving, 2 digitale inclusie en digitaal burgerschap en 3 leven lang ontwikkelen (basisvaardigheden). Om een bijdrage te kunnen leveren aan deze drie opgaven is het van belang dat aan een aantal randvoorwaarden is voldaan en daarom willen de partijen ook inzetten op bijvoorbeeld het streven naar robuuste bibliotheekorganisaties, voldoende en goed gekwalificeerde medewerkers en vrijwilligers en een collectief landelijk bibliotheekstelsel. De partijen zijn voornemens dit convenant in het najaar van 2020 af te sluiten. Het convenant zal vervolgens door de partners worden uitgewerkt in een landelijke netwerkagenda.

Bibliotheekwerk Zuid-Holland

Om de koers voor onze provincie voor de komende jaren te kunnen bepalen is het van belang om inzicht te hebben in Zuid-Hollandse ontwikkelingen. Probiblio heeft daarom een bibliotheekmonitor voor Zuid-Holland opgesteld. De monitor is bijgevoegd. De Wsob-cijfers over

2019 voor deze monitor komen in het najaar van 2020 beschikbaar en zitten nu dus niet in deze monitor. Probiblio voert op ons verzoek daarnaast aanvullend onderzoek uit naar relevante thema's/opgaven. Hieronder schetsen we op basis van de monitor en het aanvullende onderzoek enkele relevante ontwikkelingen.

- Spreiding; uit de evaluatie van de Wsob blijkt dat 16 gemeenten in Nederland geen volwaardige bibliotheekvoorziening hebben. Voor Zuid-Holland gaat het om één gemeente. In deze gemeente zijn wel twee afhaalpunten, maar daarmee wordt formeel niet voldaan aan de functies uit de Wsob. De Wsob stelt gemeenten overigens niet verplicht om binnen hun gemeentegrenzen een bibliotheekvoorziening te hebben die voldoet aan de eisen van de Wsob. Het aantal vestigingen in Zuid-Holland is, in tegenstelling tot de trend in Nederland, sinds 2015 met 9 procent gestegen. Deze stijging zien we het sterkst terug bij de servicepunten en in het stedelijk gebied. De gemiddelde afstand tot een bibliotheek is in Zuid-Holland sinds 2015, afgerond, 1,6 kilometer. Dit is minder dan in totaal Nederland (1,9 km).
- In 2018 hadden de Zuid-Hollandse bibliotheken in totaal ruim 670.000 leden. Dit is min of meer gelijk aan 2015. We zien daarbij in het landelijk gebied een stijging van 8 procent en in het stedelijk gebied een daling met 4 procent. Voor totaal Nederland zien we voor diezelfde periode een lichte daling. Het aantal jeugdleden in Zuid-Holland is sinds 2015 met 3 procent gestegen en het aantal volwassen leden is met 5 procent gedaald. We zien dat de bibliotheek het onder de jeugd relatief goed doet. In de Wsob staat dat aan personen jonger dan 18 jaar geen contributie mag worden geheven, tenzij het college van burgemeester en wethouders hiertoe heeft besloten. Het aantal bibliotheken in Zuid-Holland dat jeugdcontributie rekent bedroeg in 2019 twee.
- Laaggeletterdheid is een term voor mensen die grote moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen. Zij kunnen lastig of niet volwaardig functioneren in de samenleving. Uit onderzoek blijkt dat het veelal gaat om mensen die te maken hebben met een stapeling van problemen rondom opleiding, werk, inkomen, gezondheid, wonen, veiligheid en deels sociaal isolement. Laaggeletterdheid komt vooral voor onder laagopgeleiden, ouderen, werklozen en mensen met een migratieachtergrond. Naar schatting zijn er in Zuid-Holland ongeveer 700.000 laaggeletterden van 16 jaar en ouder wat in vergelijking met heel Nederland een hoog aantal is. Vooral in de stedelijke gebieden van Zuid-Holland komt laaggeletterdheid relatief veel voor.
- Door technologische ontwikkelingen, digitalisering en veranderingen in de samenleving neemt het belang van digitale vaardigheden toe. Echter, onderzoek wijst uit dat veel burgers nog onvoldoende hierover beschikken. Zo blijkt dat zowel in Nederland als in Zuid-Holland rond 40% van de volwassen onvoldoende mediawijs is. Sommige groepen blijken een hoger risico op een lagere digitale geletterdheid te hebben en uit onderzoek blijkt dat we in Zuid-Holland een oververtegenwoordiging zien van het aantal mensen in deze groepen.
- De afgelopen jaren heeft Probiblio via een speciaal maatwerkprogramma extra ondersteuning geleverd aan bibliotheken in het landelijk gebied. Bibliotheken in het landelijk gebied ontvangen gemiddeld 35% minder subsidie dan die in het stedelijk gebied en zijn voor

een groot gedeelte afhankelijk van vrijwilligers (verhouding 1:10). Ze hebben daarnaast meer vestigingen en een groter werkgebied. Dit zorgt ervoor dat ze over het algemeen minder efficiënt en effectief kunnen opereren.

- Sinds 2015 is het aantal vrijwilligers bij Zuid-Hollandse bibliotheken met 91 procent gestegen tot 4.600, waarmee er inmiddels drie keer zoveel vrijwilligers als vaste medewerkers zijn. Vrijwilligers leveren een belangrijke bijdrage in de bibliotheken. Ze zijn onderdeel geworden van de bedrijfsvoering om de extra activiteiten in de dienstverlening aan te kunnen bieden en om laagdrempelig en toegankelijk te zijn voor de lokale omgeving. We zien bibliotheken echter wel worstelen met de interne organisatie rond vrijwilligersinzet en om de stap naar een 'professionele' vrijwilligersinzet te maken.

Koers Zuid-Holland

Voor de komende jaren zien wij mogelijkheden om binnen onze rol van nog meer waarde voor de bibliotheken te zijn. Het toetsingskader is een nuttig sturingsinstrument gebleken. Dit kader willen we behouden, maar op onderdelen vernieuwen en we willen de relatie met de gemeenten verder verstevigen. Wij denken op dit moment in ieder geval aan vernieuwing op de volgende punten:

- In lijn met het landelijke convenant focus op drie maatschappelijk opgaven: 1 geletterdheid (bevordering leesvaardigheid en leesbevordering), 2 digitale geletterdheid en 3 persoonlijke ontwikkeling, participatie en zelfredzaamheid.
- In lijn met het landelijke convenant focus op de realisatie van enkele randvoorwaarden: 1 robuuste organisaties en specifieke aandacht voor de vraagstukken van bibliotheken in het landelijk gebied, 2 inbedding vrijwilligers en 3 procesoptimalisaties waaronder interbibliothecair leenverkeer en collectioneren.
- Probiblio heeft de provincie ondersteund bij publieksbereik van cultureel erfgoed en archeologie. Dit willen we continueren. Wij zien daarnaast een rol voor Probiblio bij thema's als immaterieel erfgoed, streekgeschiedenis en streektaal en cultuureducatie en -participatie. We streven ernaar dat dit in samenwerking met onze andere cultuurinstellingen wordt opgepakt.
- Wij hebben Probiblio gevraagd ons meer dan voorheen te voorzien van gevraagd en ongevraagd advies en ontwikkelingen in de branche voor ons te duiden. Ook dit kan opgenomen worden in het kader.
- Probiblio werkt aan een nieuw meerjarenbeleidsplan. Daarin wordt onder andere opgenomen dat Probiblio haar kennispositie de komende jaren verder wil versterken, in haar ondersteuning meer oog wil hebben voor de lokale situatie van bibliotheken en daar waar mogelijk en nodig meer wil streven naar maatwerk. We zijn voornemens in het toetsingskader ruimte te creëren voor dergelijk maatwerk.
- De relatie met gemeenten willen we verder verstevigen. De afgelopen jaren hebben we ervaring opgedaan met deze netwerkfunctie. Wij zien een rol voor onszelf hierin, maar willen dit wel in samenwerking met Probiblio vormgeven. Daarnaast zijn we van plan zelf ook actuele thema's en opgaven bij gemeenten te agenderen.

